

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1958**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1958

Redaktion:

GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

Omslagsbilden återger ett stycke sidenbrokad, vävd senast 1765 av Abraham Ekstedt. Materialet är silke från "Mulbärs Plantagen vid Lunds Stad". Nordiska museet, Berchska samlingen. Se Ingegerd Henschens uppsats, sid. 47.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1958

Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr

Hackan är en "pepparrotsskuv" med vilken birötter avlägsnades från den växande plantan. Redskapen tillverkades oftast av odlarna själva. Den pundstol museet fått är gjord på 1870-talet.

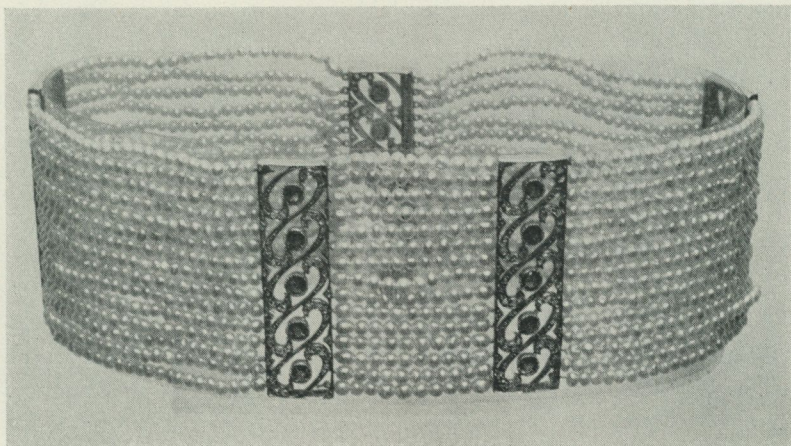
EN "COLLIER DE CHIEN"

av Kersti Holmquist

Nordiska museets vänner har fyllt en icke oväsentlig lucka i museets smyckebestånd genom gåvan av en s. k. collier de chien från tiden omkring 1900. Halssmycket består av femton rader med orientaliska pärlor, inalles omkring 1 650 st, avdelade av fem vertikala stavar av vitguld, besatta med tjugofem ceylonsafirer och en myckenhet små diamanter. Det är ostämplat. Enligt uppgift har det inköpts i England. Denna collier löpte risk att bli föremål för samma behandling som de flesta smycken "out of fashion" men med stort materialvärde — nämligen att tagas itu och monteras om på annat sätt. Tack vare en förstående juvelerare med kulturhistoriska aspekter på smycken lyckades Nordiska museets vänner emellertid förvärva detta.

Collier de chien, på engelska dog-collar, lyder ju i direkt svensk översättning hundhalsband. Den svenska benämningen tycks emellertid inte helt ha slagit igenom i svenskt språkbruk. Så tar exempelvis Svenska Akademiens Ordbok icke upp ordet i den betydelsen. Det franska och det engelska uttrycket har ofta använts även i Sverige. Benämningen är ju mycket talande — ett halssmycke som omsluter och i sin mest outrerade form nästan täcker hela halsen i analogi med de breda släta halsringar av läderskodd mässing, järn eller stundom silver, som tillverkades för hundar redan på 1700-talet och framåt.

Utvecklingen fram mot det färdiga halssmycket av detta slag löper efter två linjer fram till 1880-talets mitt. Då kombineras nämligen den flerradiga pärlcolliern med stort halslås placerat fram eller på sidan, vilken mjukt följde halsens linjer med det breda släta eller pärlbroderade sammetsbandet runt halsen, som var så modernt under 1870-talet och 80-talets förra hälft. Hund-

*Halsmycke, "collier de chien", av pärlor, vitguld, safirer och
diamanter. Gåva av Nordiska museets vänner.*

halsbandet blev med tiden bredare och bredare. Prinsessan av Wales bär på ett porträtt från 1894 en sexradig "dog-collar" men på 1900-talets början består halsbandet ofta av upp till elva rader pärlor, så till exempel i C. G. Hallbergs katalog från 1911. Nordiska museets collier de chien med sina femton pärlrader är emellertid bredare än något jag kunnat finna i litteratur och på porträtt.

Smycket bars givetvis till galadräkt. Dess estetiska och dramatiska effekt bygger så att säga på kontrasten mellan den smala, pärlinsnörda halsen och de mjuka, bara axlarna. Att det var ett mycket använt och mondänt smycke inom högre ståndskretsar visar oljeporträtten och fotografierna av Europas kungliga damer och kvinnliga societet från tiden 1885—1910. Redan 1885 skriver "Ladies' Treasury": "For the neck, nothing but dog-collars are seen." — Även efter 1910 kan man få se hundhalsbandet på enstaka, ålderdomligt klädda damer, till exempel på drottning Mary av England, som ända till sin död 1953 klädde sig efter modererat tidigt 1900-talsmod.

Hundhalsbandet fick på 1900-talets början en mjukare variant i form av en spets eller ett sammetsband, som fästes vid

vertikala, juvelbesatta eller enklare utformade stavar. Den var sannolikt från början avsedd för vardagsbruk men användes länge av äldre damer även till festdräkt.

TEXTILIER FRÅN TIDIGT 1700-TAL

av *Elisabet Stavenow*

År 1713 gifte sig hovfröken Christina Catharina Lewenhaupt vid 39 års ålder med översten för svenska adelsfanan, friherre Otto Wilhelm Staël von Holstein. I hennes utstyrsel ingick damastservetter med det Lewenhauptska vapnet invävt som mittmotiv, krönt med grevlig krona och buret av två lejon. I hörnen stod hennes spegelmonogram under — märkvärdigt nog — en adlig och ej en grevlig krona. Runt om löper en ornamental bård, som på sidornas mitt avbrytes av troféknippen. Av dessa servetter har tre stycken under året skänkts till Nordiska museet av fröken Nora Staël von Holstein, Stockholm. Var servetterna är tillverkade kan man inte med visshet säga. Troligen är de beställda i Sachsen, som var känt för sin damasttillverkning. Liknande servetter med piperska vapnet och riksvapnet finns tidigare i museets ägo.

Christina Catharina Lewenhaupt dog i barnsäng redan efter ett och ett halvt års äktenskap, men hennes linne förblev givetvis kvar i hemmet. Otto Wilhelm Staël von Holstein gifte om sig 1716 med Elisabeth Stuart. När hon övertog de lewenhauptska servetterna tycks hon ha haft ett behov att märka in dem som sin egen tillhörighet. Över de tre lejonhuvudena i det lewenhauptska vapnet broderade hon med vitt lingarn sitt eget vapens tre stjärnor. Två av de servetter som Nordiska museet fått mottaga har denna nya märkning, en är däremot i sitt ursprungliga skick. Förutom att servetterna är av en utomordentligt hög kvalitet och utan varje spår av slitning har de genom sin personhistoriska anknytning och klara datering ett särskilt värde.

Ett annat märkligt nyförvärv är en väggbeklädnad från 1700-talets förra del, också den från högadlig miljö. Den kommer från